

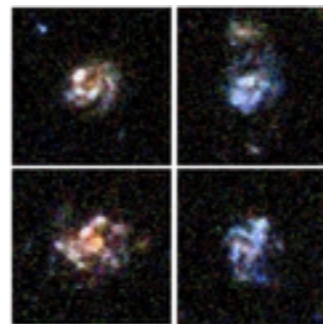
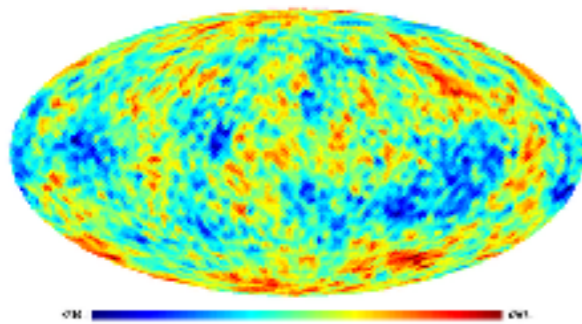
Kosmologija

Marko Simonović
CERN

Kosmologija kao istorijska nauka

fosili

“kosmološki fosili”

Cilj je razumevanje sastava i evolucije univerzuma kao celine

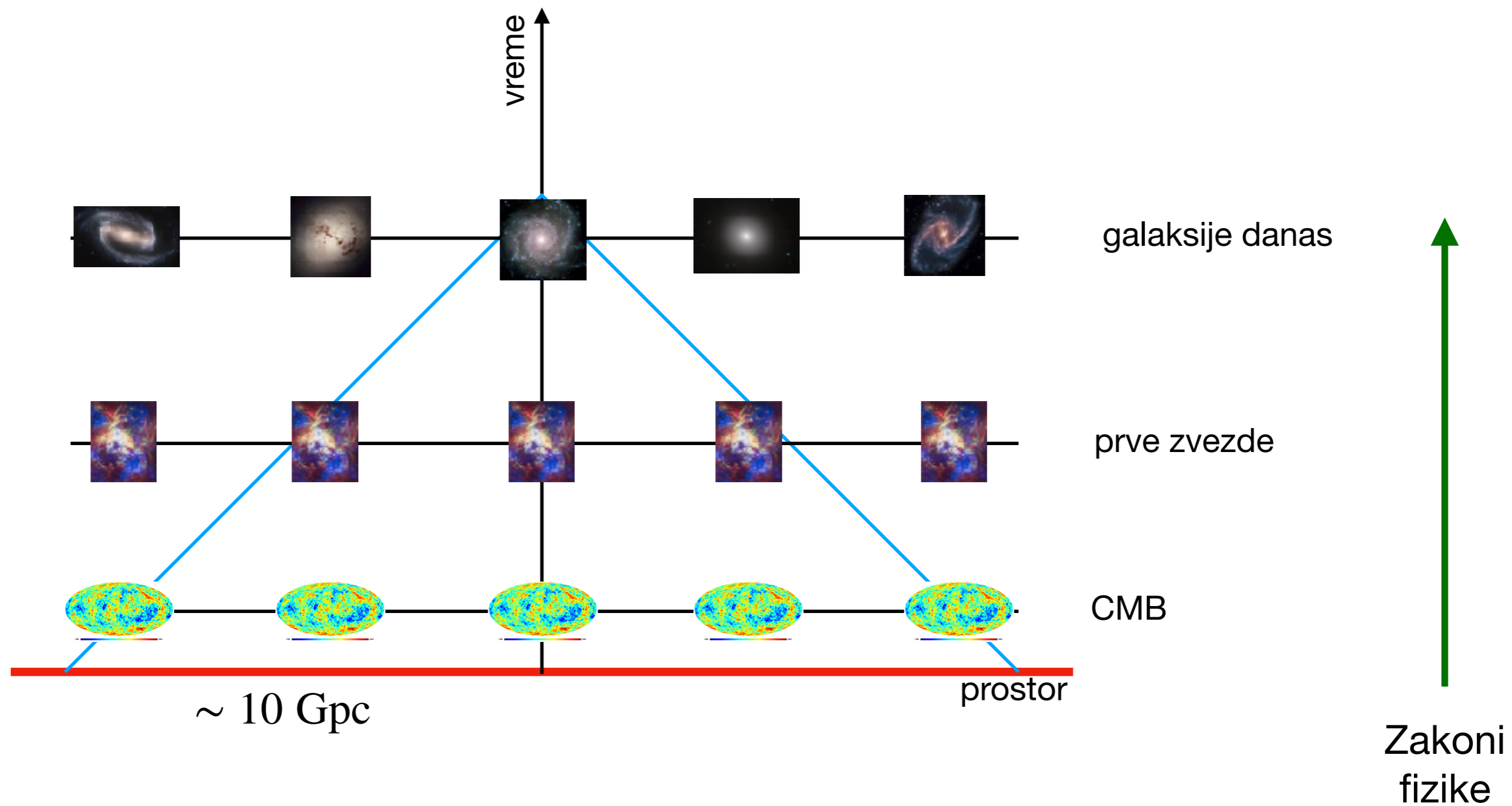
Kako možemo razumeti ceo univerzum?

Udaljene objekte vidimo direktno u prošlosti

Evolucija univerzuma prati zakone fizike

Univerzum je vema jednostavan na velikim skalama

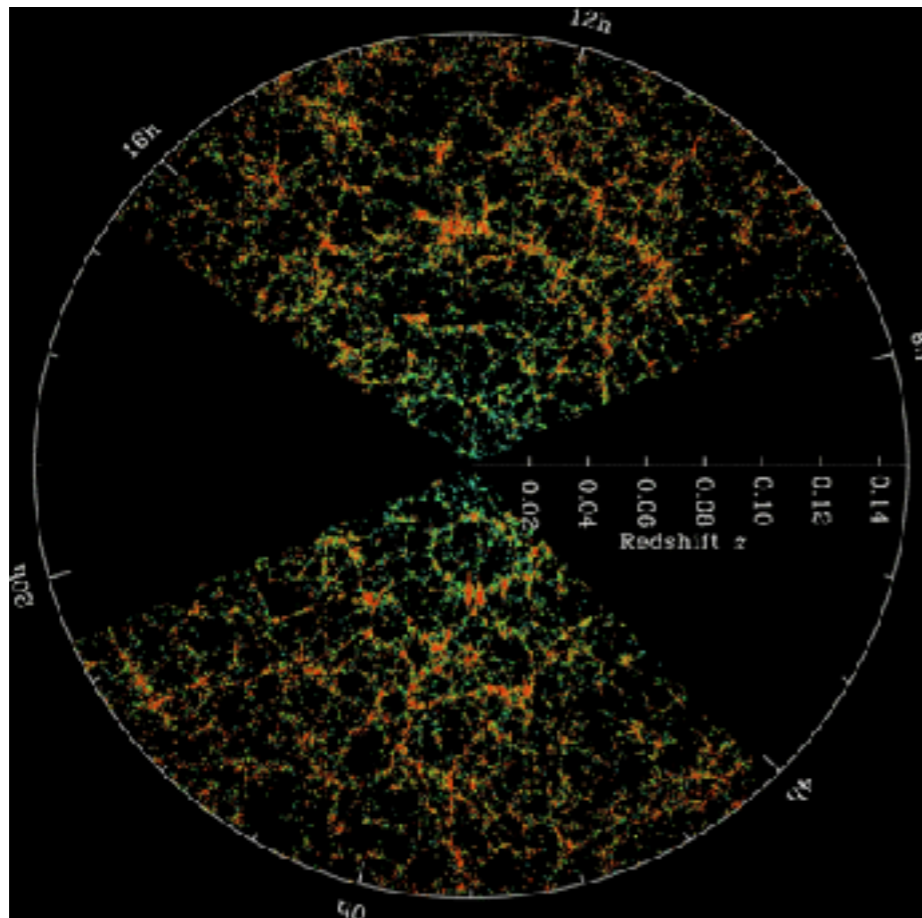
Kako možemo razumeti ceo univerzum?

$$1 \text{ Mpc} = 10^6 \text{ pc} \approx 3.26 \cdot 10^6 \text{ ly} \approx 3 \cdot 10^{19} \text{ km}$$

Kako možemo razumeti ceo univerzum?

Univerzum je vema jednostavan na velikim skalama

homogen

izotropan

ravan

Šta možemo naučiti u kosmologiji?

Sastav i evolucija univerzuma

Početni uslovi

Dugodometne interakcije i nove elementarne čestice

Novi zakoni fizike!

Sadržaj

Širenje svemira

Tamna materija i tamna energija

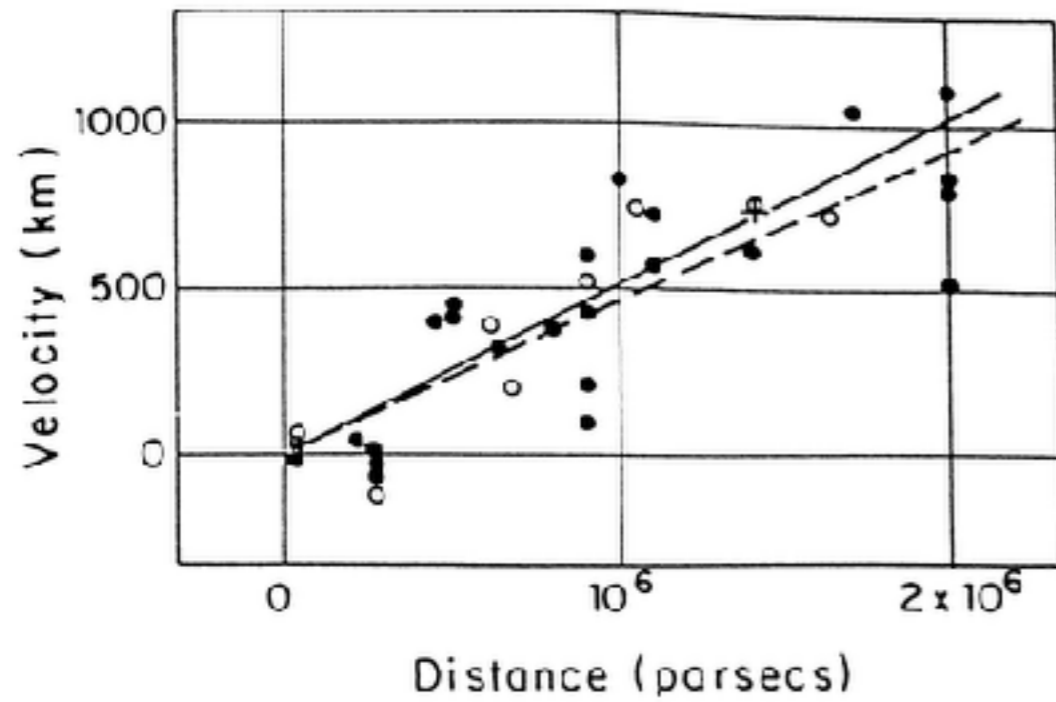
Nukleosinteza

Kosmičko mikrotalasno pozadinsko zračenje

Inflacija

Nastanak kosmoloških fluktuacija

Širenje univerzuma

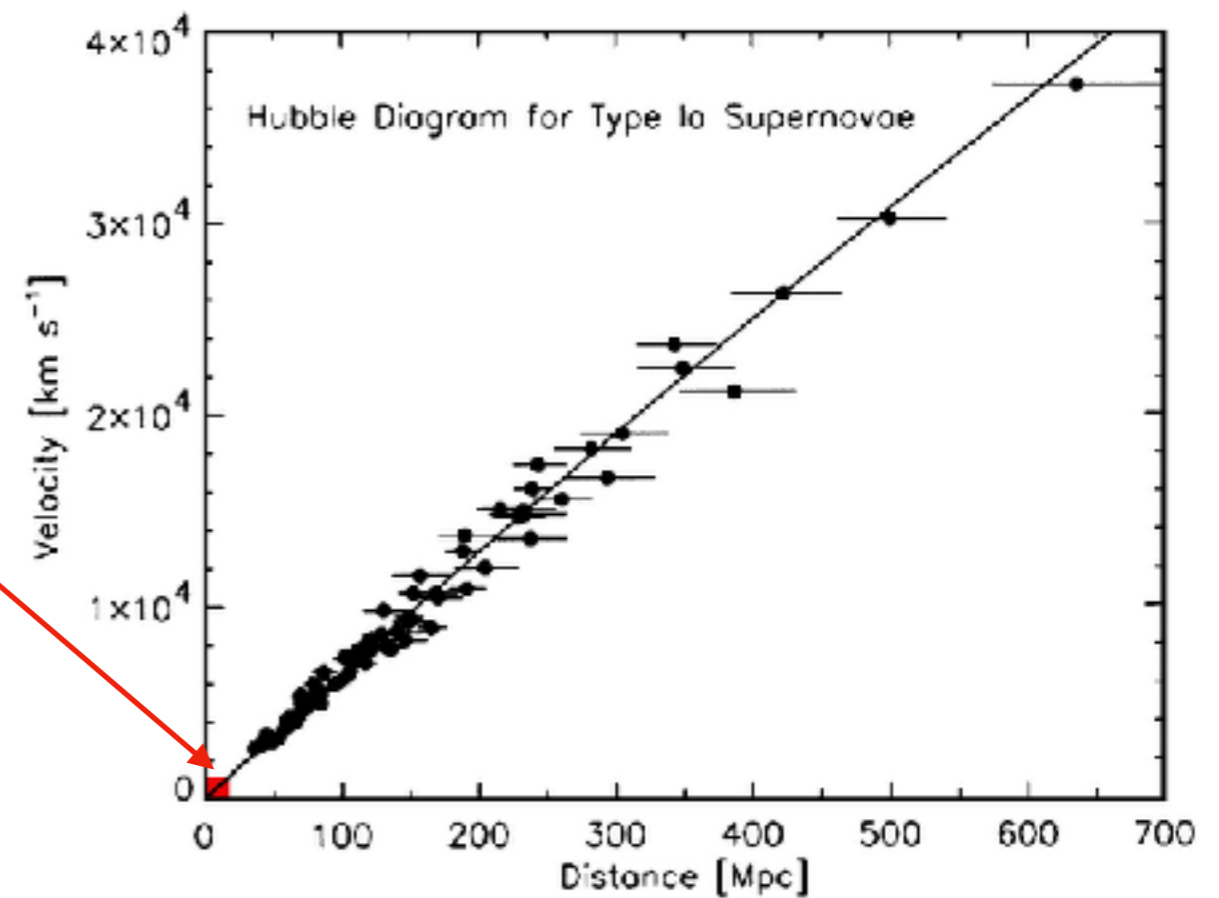

Habl (~1929)

$$v = H_0 \cdot d$$

$$H_0 \approx 68 \text{ km/s/Mpc}$$

Moderna merenja

Fridmanove jednačine (1924)

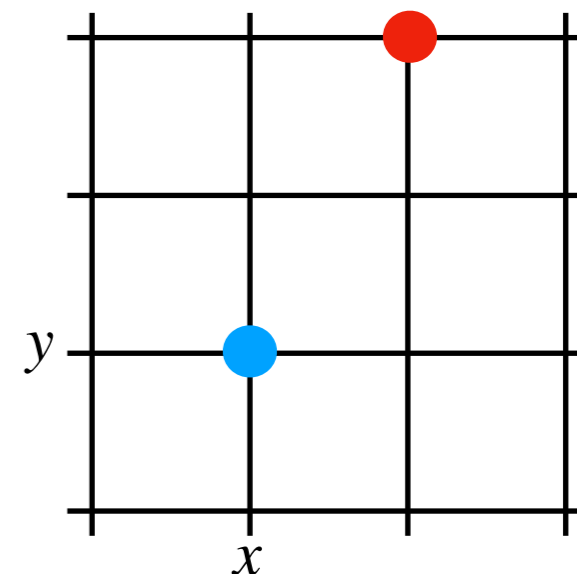
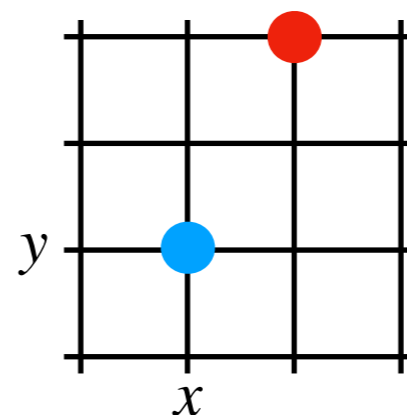
Za homogen, izotropan svemir (bez krivine prostora)

$$ds^2 = dt^2 - a^2(t)(dx^2 + dy^2 + dz^2)$$

$$H(t) \equiv \frac{\dot{a}}{a}, \quad H_0 = H(\text{danas})$$

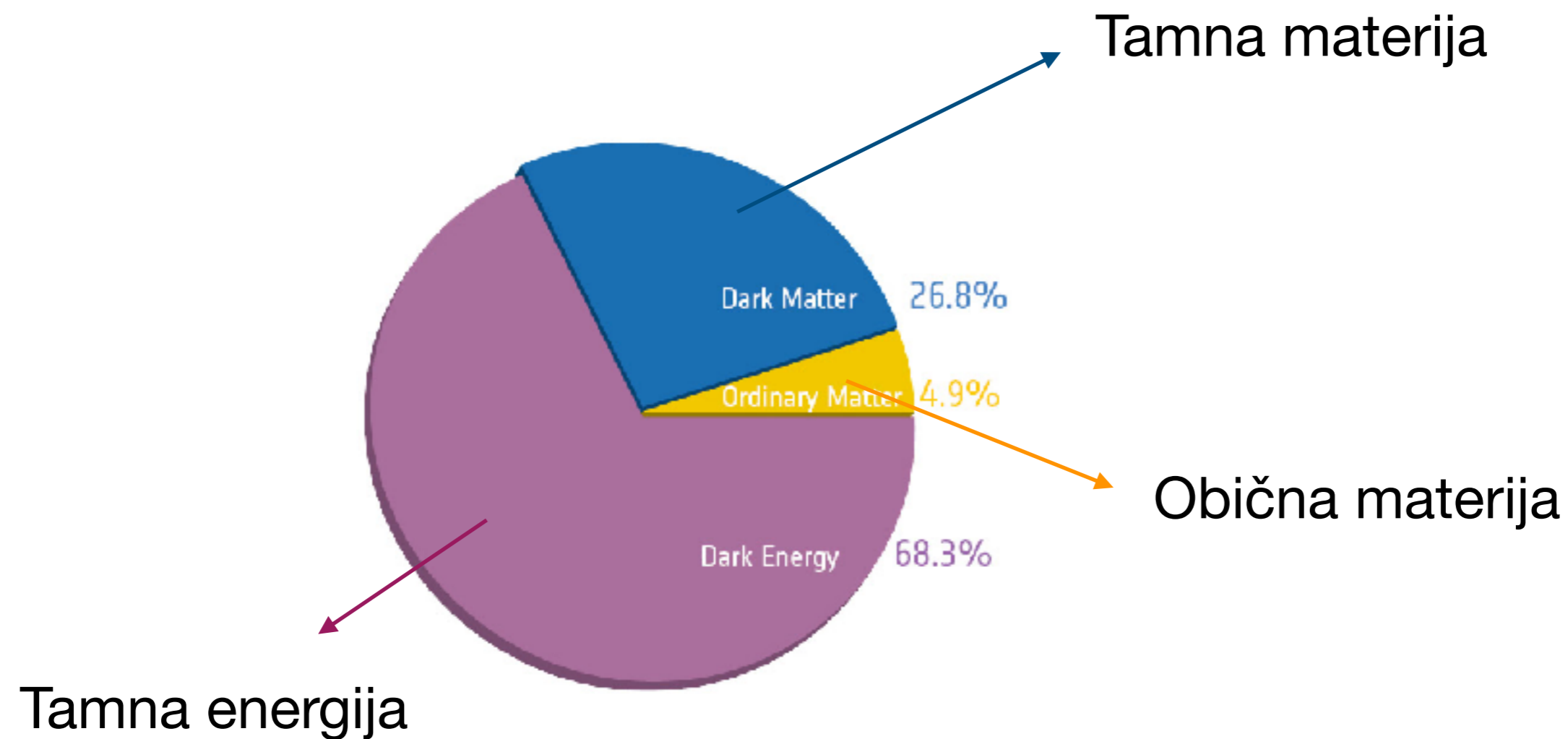
$$H^2(t) = \frac{8\pi G}{3}\rho(t)$$

$$\frac{\ddot{a}}{a} = -\frac{4\pi G}{3}(\rho + 3p)$$

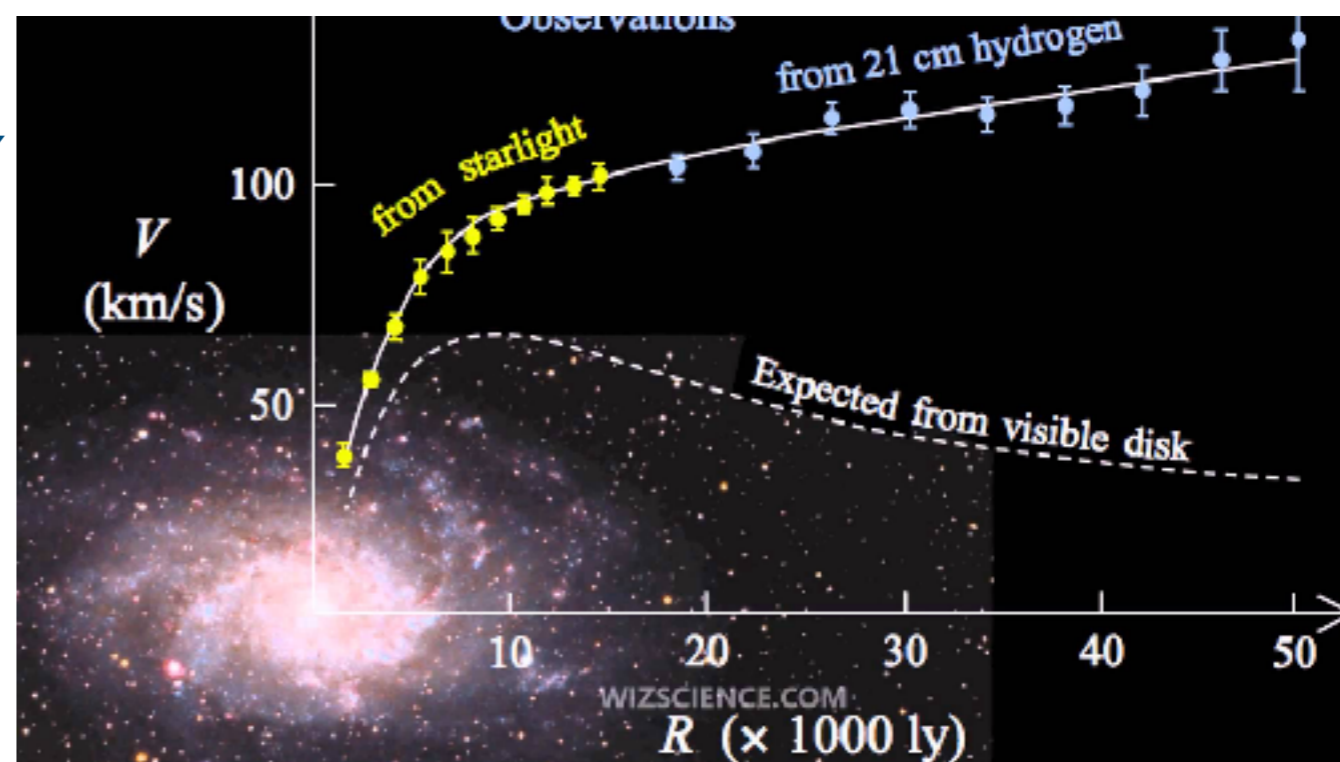
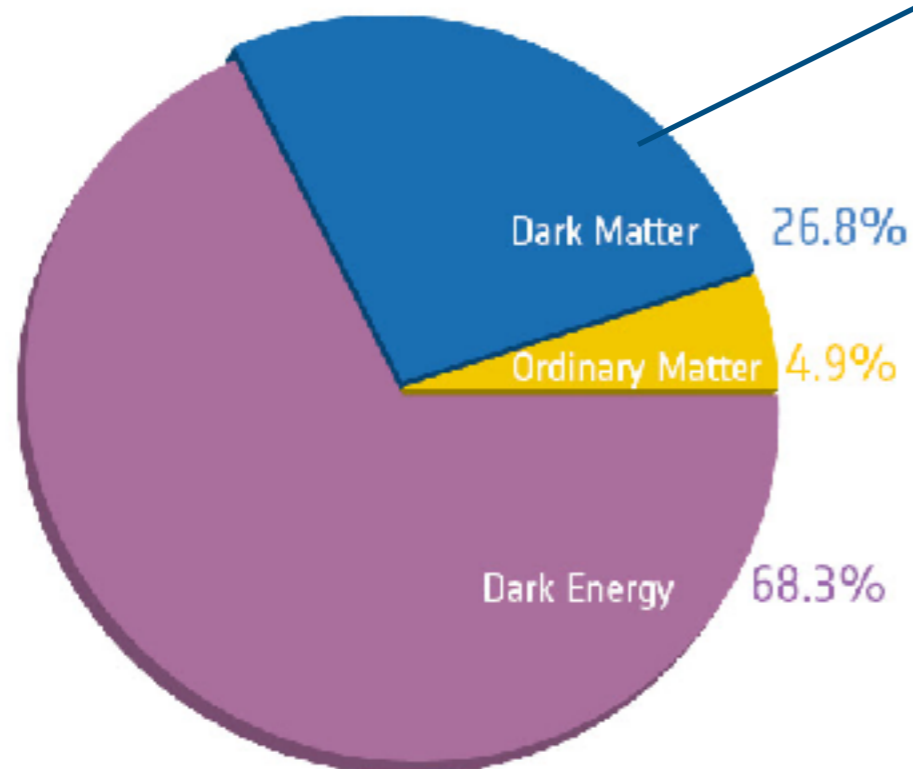
Svemir ispunjen “fluidom” sa nekom gustinom i pritiskom

Osnovni sastojci univerzuma

Početni uslovi + jednačine kretanja = evolucija!

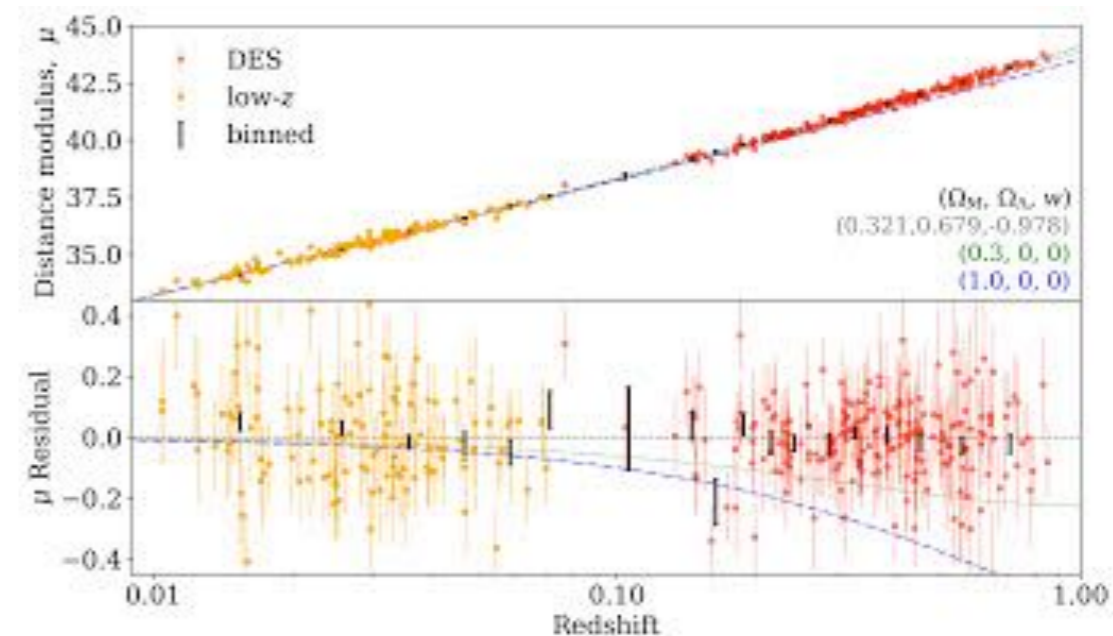
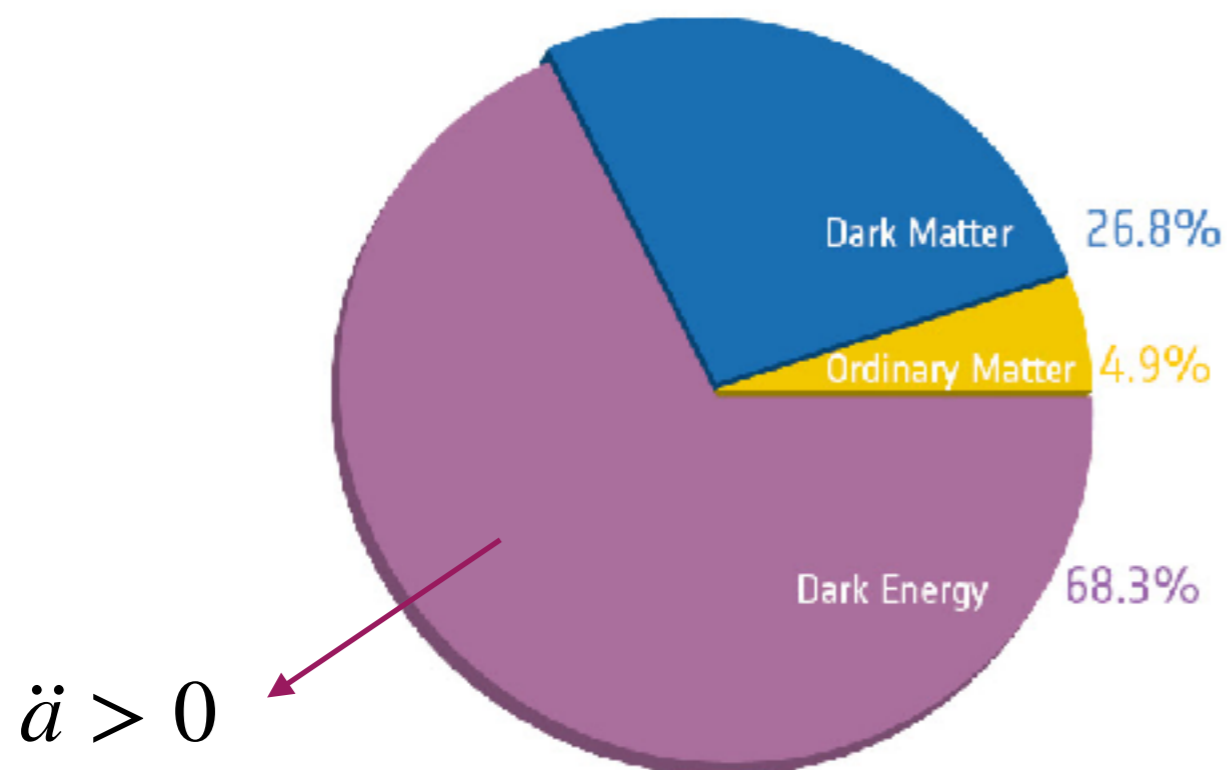
Tamna materija

Nova, masivna, neinteragujuća čestica? Nije u SM!

Setite se helijuma!

Tamna energija

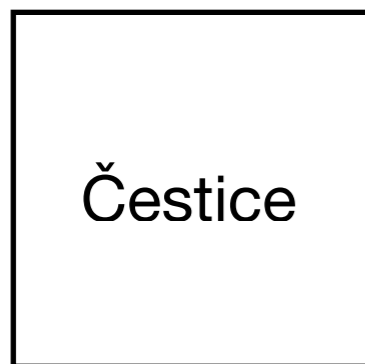
$$\frac{\ddot{a}}{a} = -\frac{4\pi G}{3}(\rho + 3p)$$

“Fluid” sa negativnim pritiskom!

Tamna energija: $\rho = \text{const.}$ $p = -\rho$

$$\rho \approx 10^{-29} \text{ g/cm}^3$$

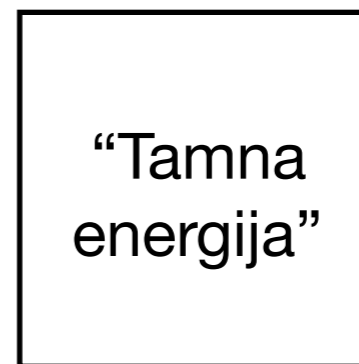
Rešenja za materiju, zračenje i tamnu energiju

$$\rho \sim a^{-3}$$

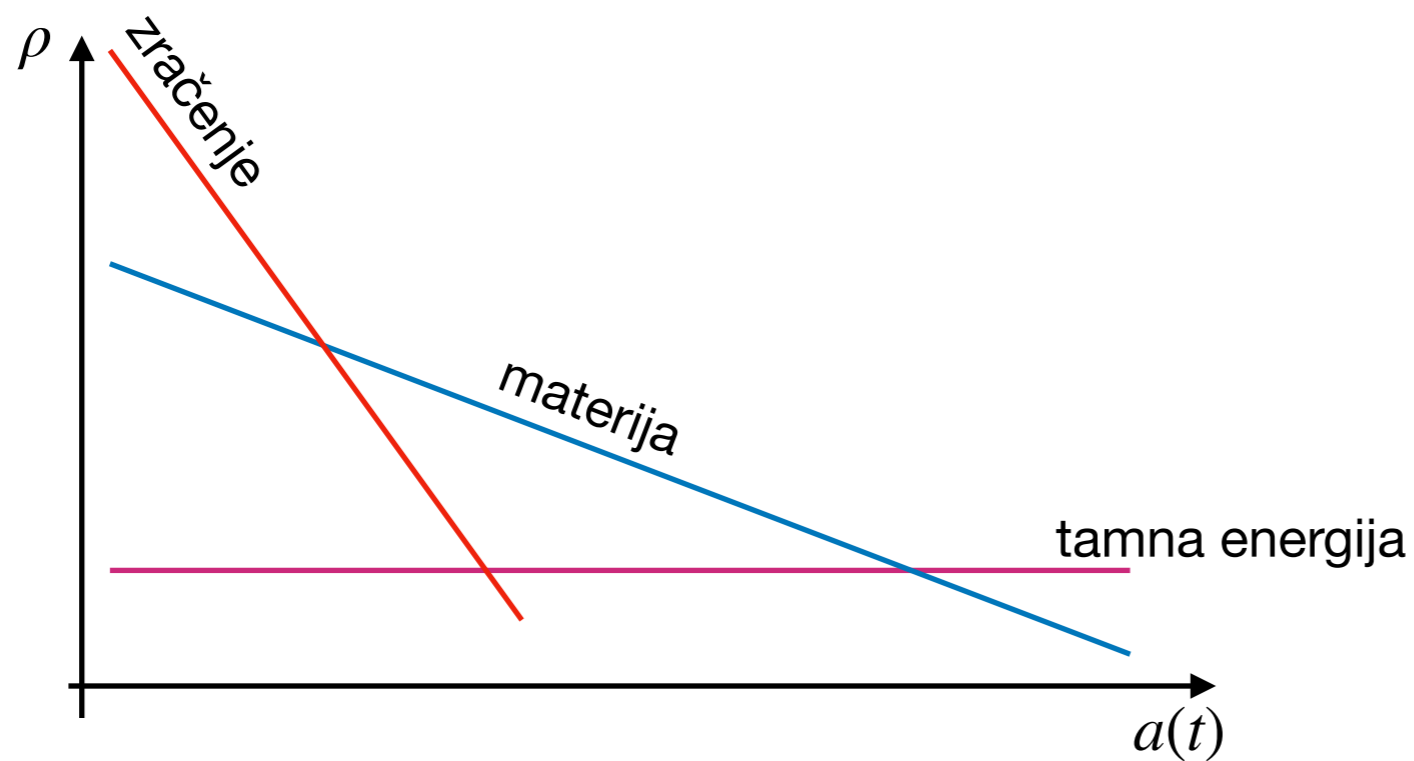

$$\rho \sim a^{-4}$$

$$\rho \sim \text{const.}$$

Lako je rešiti Fridmanove jednačine

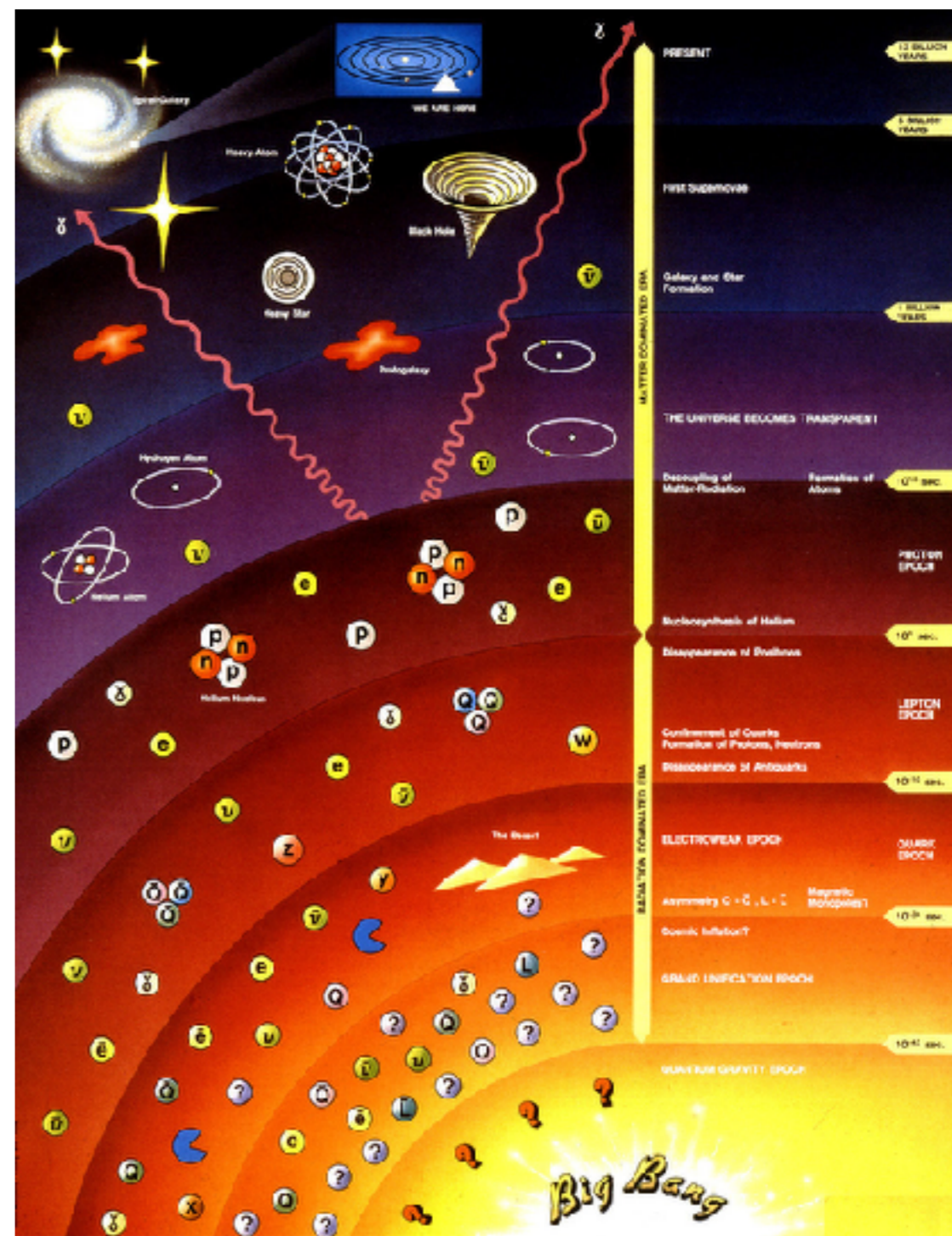

Termalna istorija

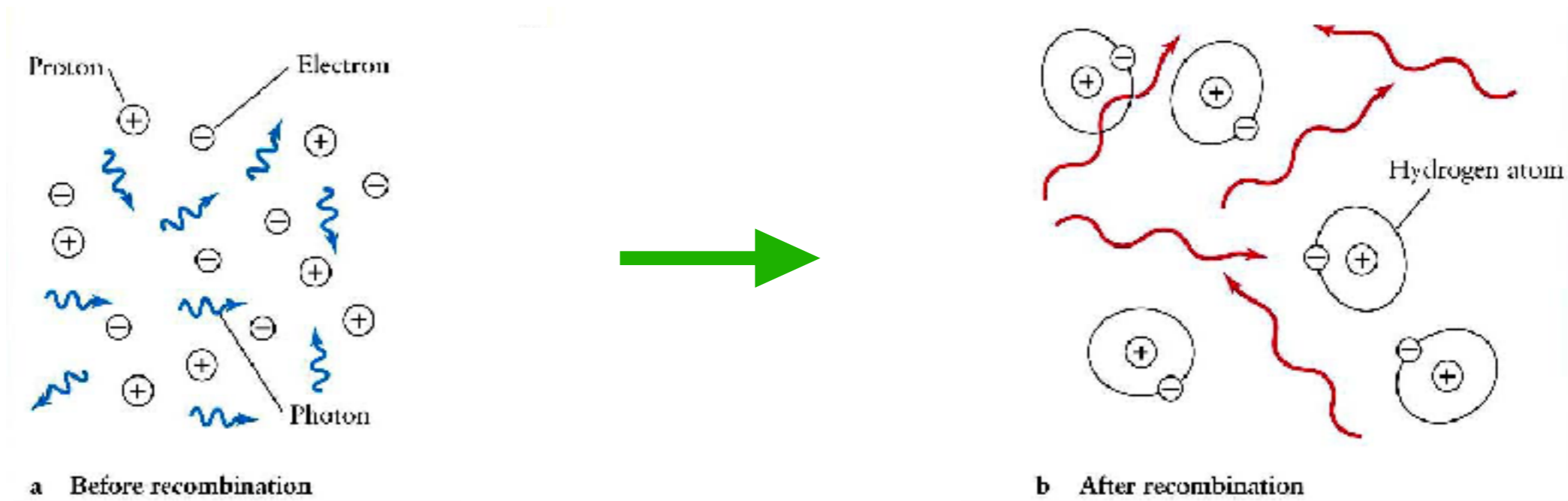
Svemir je u prošlosti bio mnogo topliji i gušći

Kakva predviđanja možemo da napravimo iz toga?

- ___ Mikrotalasno pozadinsko zračenje
- ___ Nukleosinteza
- ___ Veza sa fizikom čestica

Kosmičko mikrotalasno pozadinsko zračenje

Čitav svemir je ispunjen zračenjem koje ostaje nakon rekombinacije!

$$E_i \sim 10 \text{ eV} \quad T \sim 10^4 \text{ K}$$

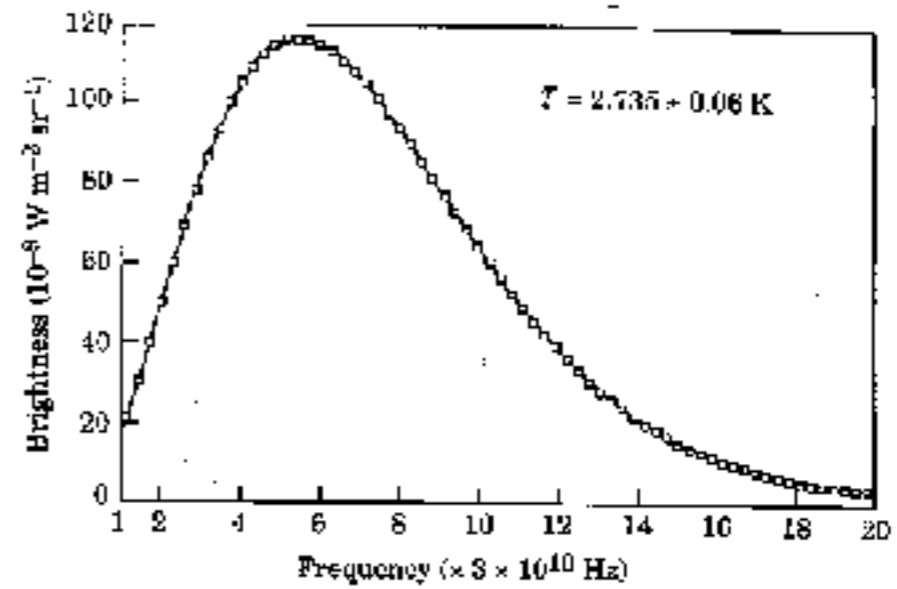
$$\text{Ali: } T_{rec} \sim 10^3 \text{ K}$$

$$\frac{n_b}{n_\gamma} \sim 10^{-9}$$

Kosmičko mikrotalasno pozadinsko zračenje

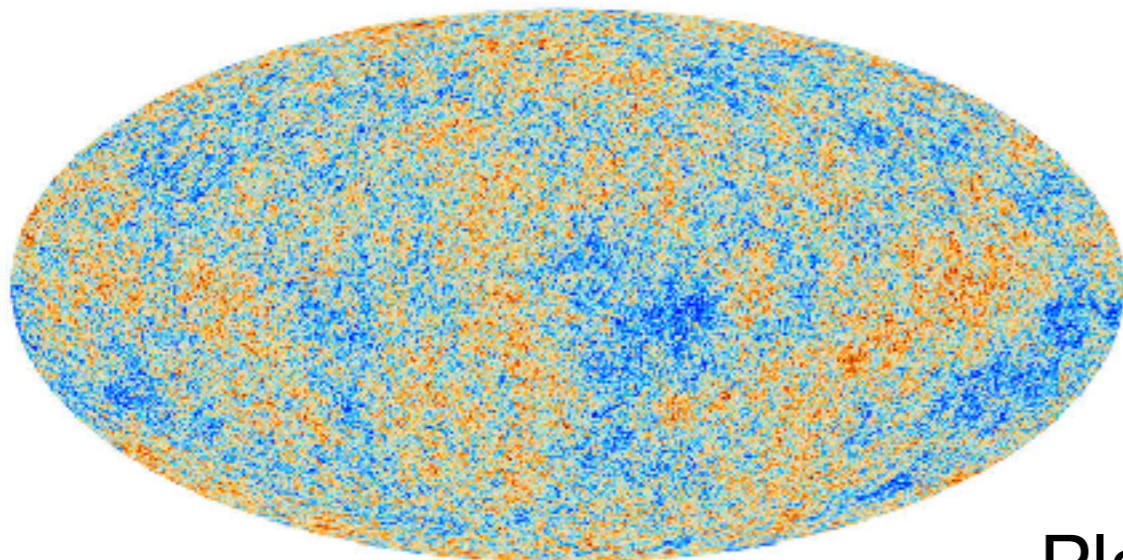

Penzias, Wilson 1965.

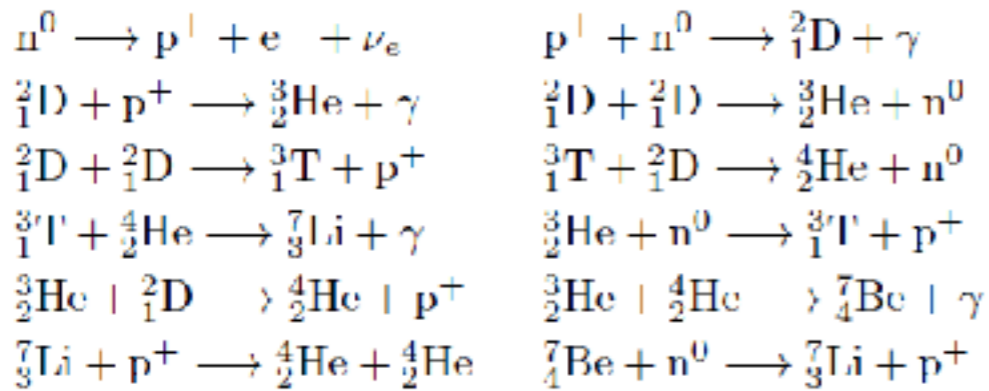
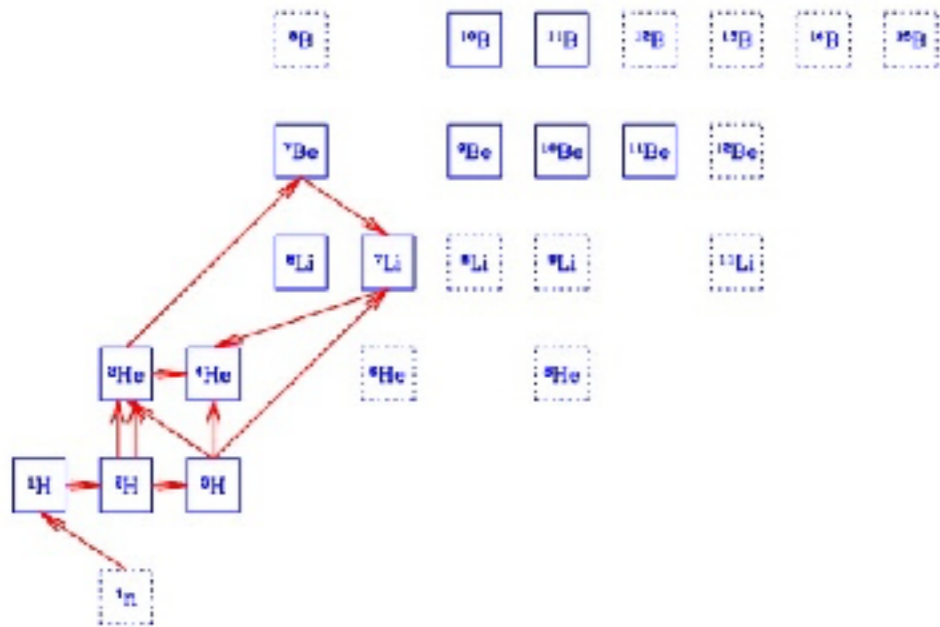
COBE, 1992.

$$\frac{\delta T}{T} \sim 10^{-5}$$

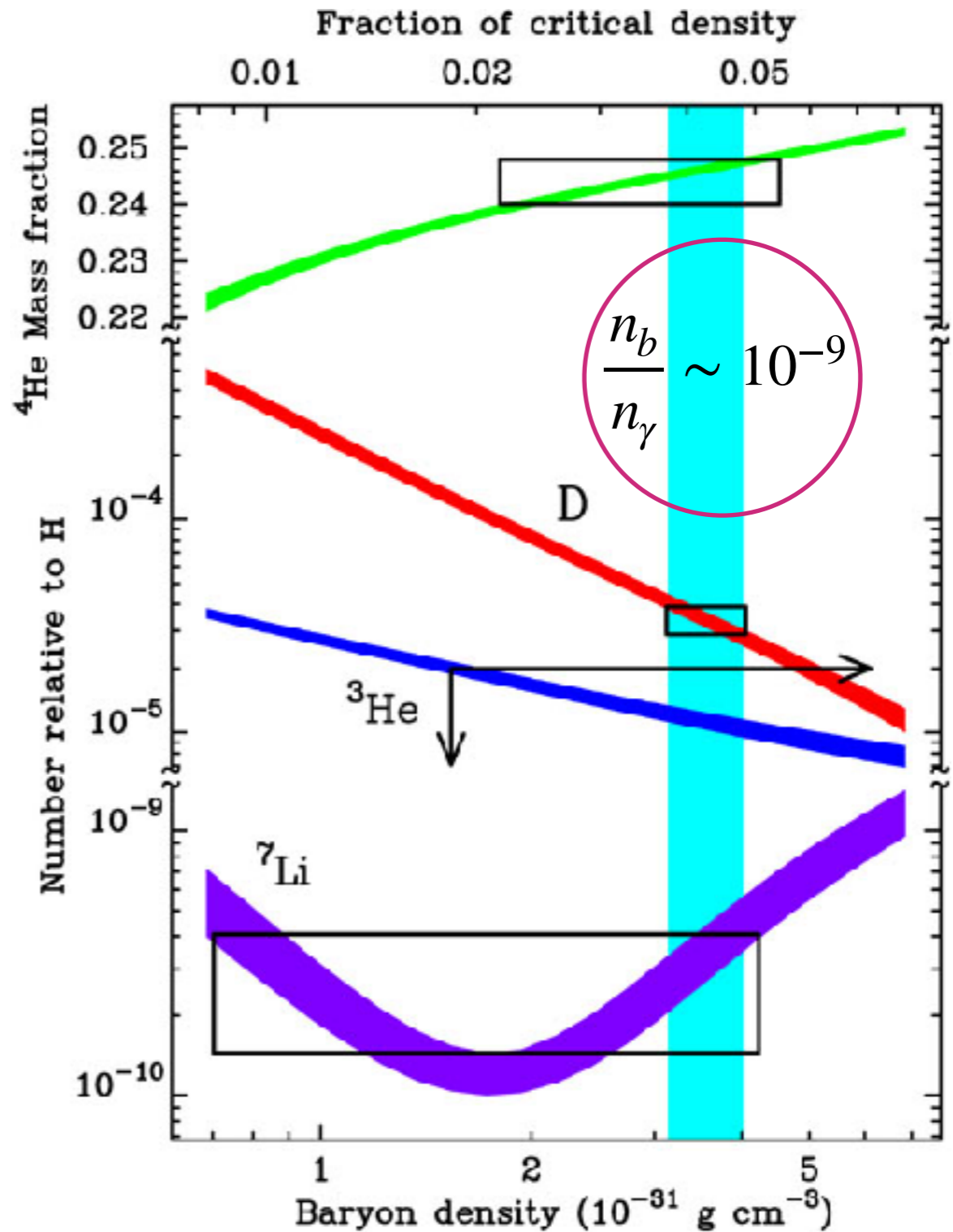

Planck, 2015.

Nukleosinteza

Još jedan dokaz za tamnu materiju!

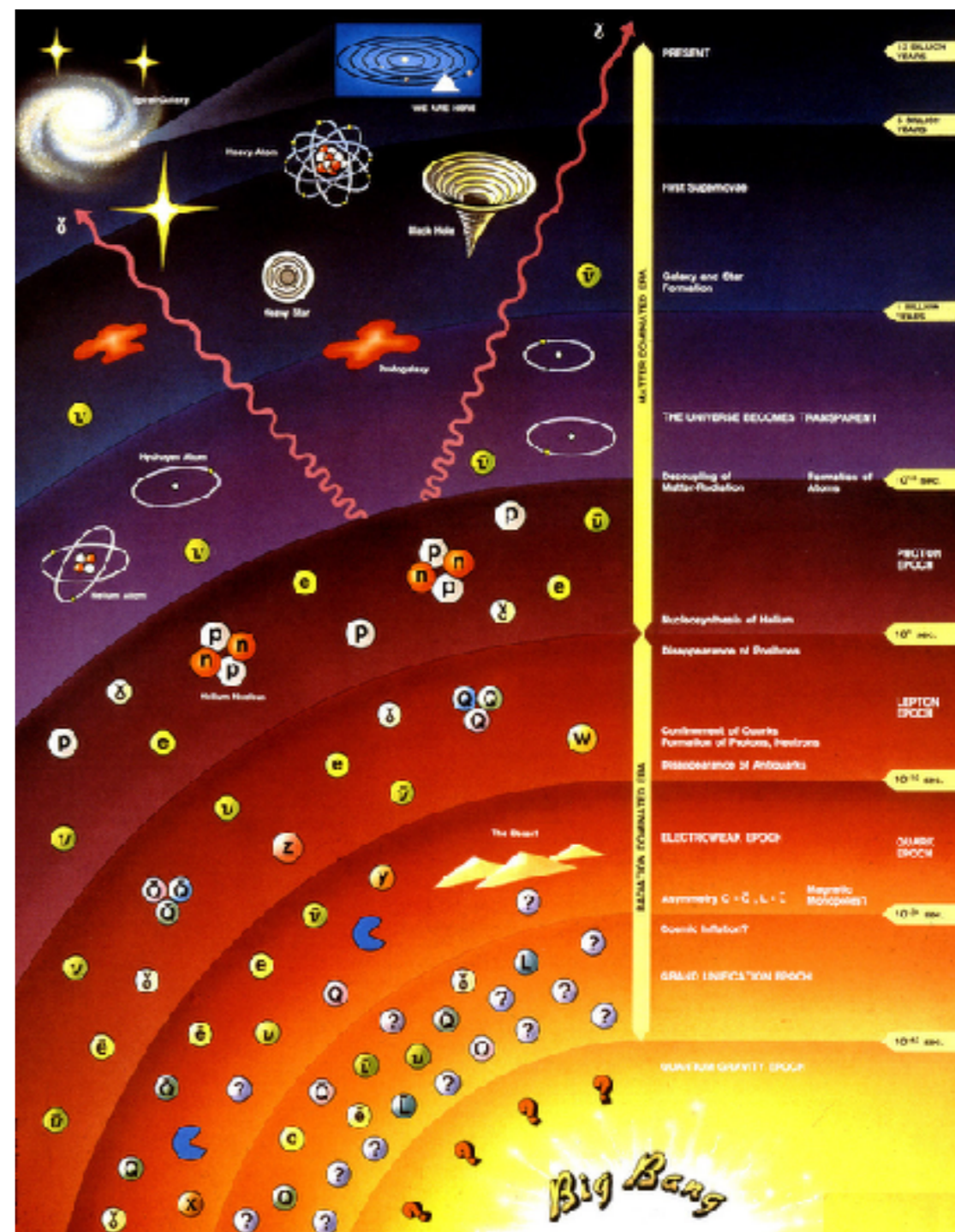
Veza sa fizikom čestica

Nastanak tamne materije

Fazni prelazi

Asimetrija materije i antimaterije

$$\frac{n_b}{n_\gamma} \sim 10^{-9}$$

Stubovi moderne kosmologije

1. Opšta relativnost i širenje svemira
2. Mikrotalasno pozadinsko zračenje
3. Nukleosinteza, predviđanje relativnih koncentracija lakih hemijskih elemenata

Konzistentna slika evolucije svemira